

Mannetje Appelvink in Drenthe, 29 april 2021 (Edwin van der Werf)

Zeldzame broedvogels in 2020: Roek t/m Sijs

Tom Heijnen & Paul van Pelt

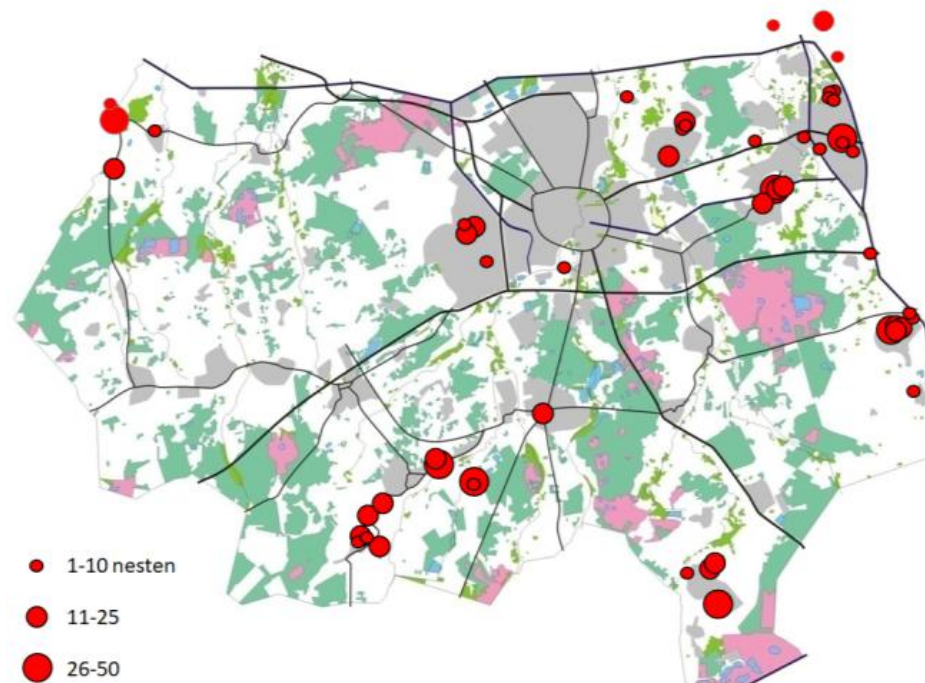
In dit derde en laatste deel over zeldzame broedvogels in 2020 (met aanvullingen uit 2019) behandelen we Roek t/m Sijs. Aan de inleidende woorden van deel 1 en 2 hebben we niets meer toe te voegen en daarom gaan we meteen over tot de soortbesprekingen.

Resultaten

Roek: geteld 682 nesten in 2020 (zeer volledig), geschat 680-700

Het beeld van verspreiding en aantallen is nagenoeg compleet. Hooguit kunnen enkele kleine kolonies (met name afsplitsingen van andere kolonies) gemist zijn en ook is het mogelijk dat getelde aantallen nesten niet helemaal overeenkomen met aantallen bewoonde nesten (al dan niet met eieren of jongen).

In totaal werden 682 nesten in 2020 geteld, verdeeld over 49 kolonies wat neerkomt op een gemiddelde van 14,5 nesten. De meeste kolonies waren klein (1-10 nesten), de grootste kolonie was 43 nesten. In het verleden kwamen in de Kempen kolonies

Roekenkolonies in 2020. Kolonies met een onderlinge afstand van < 100m zijn als één kolonie op de kaart ingetekend.

van honderden nesten voor maar dat is passé.

De Roekenkolonies waren niet egaal over het gebied verdeeld. Clusters waren te vinden in de omgeving van Hilvarenbeek-Esbeek (46 nesten in 5 kolonies waarvan 19 nesten in 2 kolonies binnen de grenzen van

de Kempen), Grasrijk in Eindhoven (48 nesten in 3 kolonies), Luyks-gestel (79 nesten in 6 kolonies), Bergeijk (96 nesten in 4 kolonies), Budel (82 nesten in 4 kolonies), Someren (108 nesten in 6 kolonies), Mierlo (91 nesten in 4 kolonies), Helmond (75 nesten in 9 kolonies) en Nuenen-Gerwen (43 nesten in 4 kolonies).

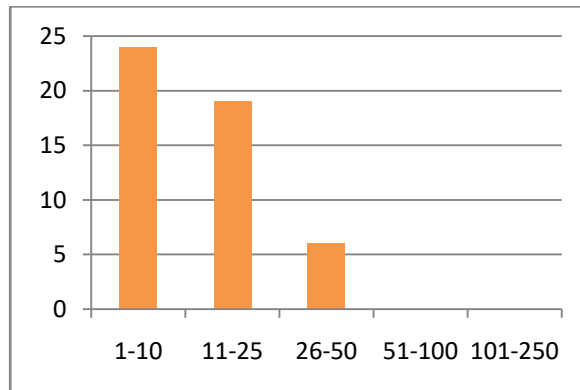
In de zuidwesthoek van de Kempen kwamen geen Roeken voor en ook vroeger was dat niet het geval uitgezonderd Hapert waar in 1971 18 nesten werden geteld.

De Roeken broedden in bosjes (veelal populieren), bomenrijen en een enkele keer in losstaande bomen. Daarbij maakte het niet uit of er een drukke verkeersweg aanwezig was. Wel belangrijk was de nabijheid (binnen enkele kilometers) van graslanden en akkers waar de vogels voedsel (insecten, wormen) konden vinden.

Roekenportretten uit de omgeving MMC Veldhoven, Meerveldhoven en Hilvarenbeek (Wim Deebe, Pieter Wouters)

Ten opzichte van vroeger waren Roekenkolonies in 2020 talrijk en kleiner. De helft bestond nu uit 1-10 nesten. In het verleden (jaren '90 t/m jaren '10) kwamen veel minder kolonies voor maar waren kolonies van meer dan 50 nesten geen uitzondering. Ook kolonies van 100-250 nesten kwamen toen voor.

Roek aantal kolonies (verticale as) per koloniegrootte (horizontale as) in 2020

Naar schatting waren er in 2019-2020 680-700 nesten. Dit is aanzienlijk minder dan rond het jaar 2000 toen er nog naar schatting 1500-1650 nesten in de Kempen te vinden waren.

Raaf: geteld 13-23 territoria (matig volledig) in 2019-2020, geschat 10-20

In geval van paar in broedbiotoop, zang en/of balts moeten er 2 waarnemingen zijn in de periode 15 februari t/m 31 mei. Fusieafstand: 1000m.

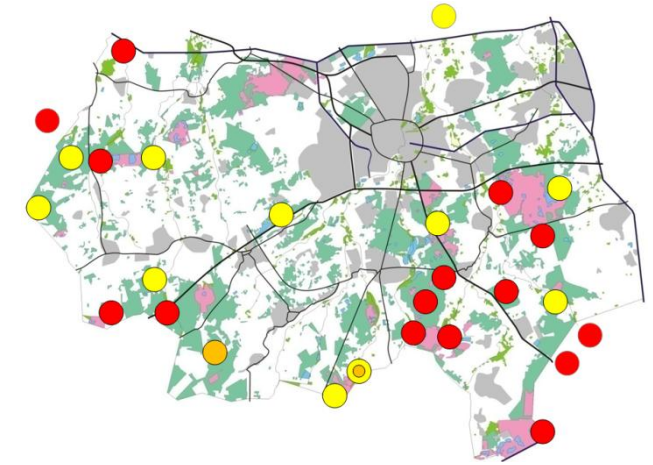

Baltse Raaf in het Leenderbos, 21 mei 2020 (TH)

De Raaf is in Nederland spectaculair toegenomen in zowel aantallen als verspreiding. Dat is de laatste jaren ook in de Kempen zeer goed te merken. Tot het begin van de jaren '10 was de soort extreem zeldzaam. Daarna nam het aantal waarnemingen sterk toe en waren er ook steeds meer waarnemingen van roepende vogels en paarsgewijs rondvliegende Raven. Veel grotere boscomplexen zijn inmiddels bezet en het lijkt een kwestie van tijd voordat ook kleine bosgebieden bewoond zijn.

De situatie in 2020 (met een enkele aanvulling uit 2019) wordt hieronder geïllustreerd aan de hand van twee kaarten. Bij de eerste kaart is een fusieafstand van

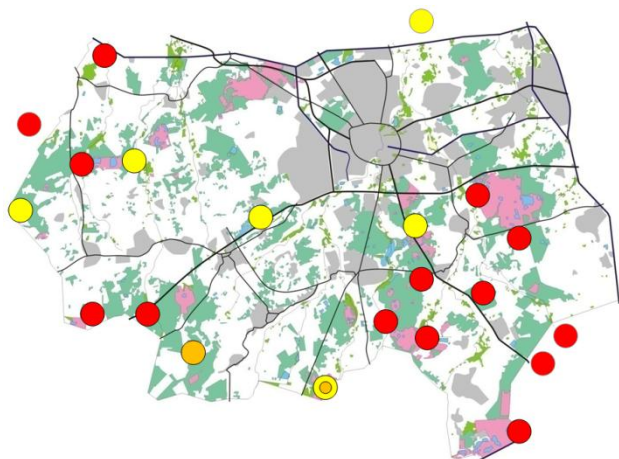
1500m. aangehouden, conform de richtlijnen van Sovon. Dit resulteert in 14 territoria en daarnaast hebben we op de kaart ook 9 mogelijke territoria aangegeven.

Raaf territoria in 2020 (rood; geel = onzeker = 2 of meer waarneming van een adult binnen datumgrenzen of 1 waarneming van een paar/zang/balts binnen de datumgrenzen) met aanvullingen uit 2019 (oranje) bij een fusieafstand van 1500m.

Het is twijfelachtig of deze methode een reëel beeld geeft. Raven bestrijken enorme gebieden. Sommige waarnemers meldten overvliegende, al dan niet roepende, Raven die een afstand van meer dan 1500m afleggen.

Op de tweede kaart hebben we als experiment de fusieafstand verhoogd naar 3000m. Dit geeft hetzelfde verspreidingsbeeld als de vorige kaart maar de aantallen zijn iets kleiner: 13 territoria (eentje minder) en 4 mogelijke territoria (5 minder).

Raaf territoria in 2020 (rood; geel = onzeker) met aanvullingen uit 2019 (oranje) bij een fusieafstand van 3000m.

Voor de zekerheid houden we een schatting van 10-20 territoria aan in 2019-20. We hanteren een wat lage ondergrens van 10 omdat er twijfels zijn over het aantal territoria in en rond het Leenderbos: 3 bij een fusieafstand van 3000m, maar wellicht is dit aantal te hoog. We houden als bovengrens 20 aan omdat Raven makkelijk gemist kunnen worden, vooral in bosgebieden die weinig door vogelaars worden bezocht.

Het is niet bekend in hoeveel territoria daadwerkelijk werd gebroed, maar het is goed mogelijk dat met name nieuwe gebieden bezet werden door niet-broedende vogels.

Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in de grote boscomplexen, zoals Landgoed De

Utrecht en Boswachterij De Kempen, het Leenderbos, en bossen tussen Geldrop en Maarheeze. Het kan zijn dat de westelijke Kempen in het kaartbeeld ondervertegenwoordigd is omdat hier veel minder vogelaars zijn.

Vuurgoudhaan: geteld 79 territoria in 2019-2020 (onvolledig), geschat 150-300

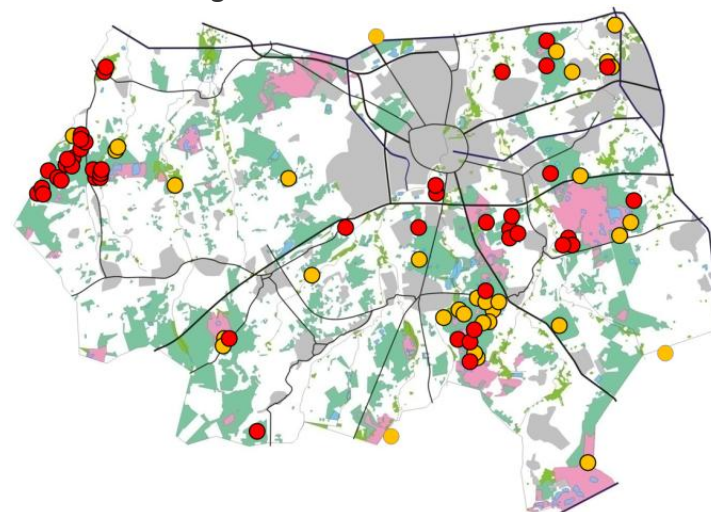
In geval van zang en/of balts en bij 1-9 geldige bezoeken moet er 1 waarneming zijn in de periode 20 april t/m 1 juli. Fusieafstand: 200m.

Vuurgoudhaan in het Leenderbos, 18 april 2021 (Wim Deeben)

Het aantal getelde territoria van de Vuurgoudhaan in de Kempen komt jaarlijks niet boven de 50 uit, wat we als één van de maatstaven hanteren om een soort op te nemen in deze serie artikelen over zeldzame broedvogels. We zijn er echter wel zeker van dat de daadwerkelijke aantallen aanzienlijk hoger liggen omdat het een lastige soort is om in kaart te brengen. Voor menig vogelaar

zijn de Goudhaan en Vuurgoudhaan niet of nauwelijks hoorbaar vanwege de hoge tonen waaruit hun zang bestaat. Doordat je de zang makkelijk mist als je er niet echt op let, hebben we waarschijnlijk ook relatief weinig "incidentele meldingen" van de soort op waarneming.nl.

Vuurgoudhaan territoria in 2020 (rood) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

Dat beeld wordt versterkt als we kijken naar de bronnen van waarnemingen bij de gebieden met grotere aantallen: dat betreft vooral broedvogelonderzoeken waarin gebieden nauwkeurig worden uitgekamd. De echt grote clusters zien we niet geheel verrassend bij Landgoed De Utrecht en in het Leenderbos, maar ook de bossen rondom de Strabrechtse Heide, de bossen NW van Heeze en de bossen rondom Stiphout laten aardige aantallen zien.

Vuurgoudhaantjes broeden voornamelijk in naaldbossen of in naaldbomen van gemengd bos, hoewel pure loofbossen niet per se gemeden worden. Kijkend naar de plattegrond van de Kempen blijkt dat er nog veel geschikte gebieden zijn waar we de soort zouden mogen verwachten maar waar we geen meldingen van zien. We denken dat de Vuurgoudhaan hier eerder gemist is dan dat deze er niet voor zou komen. Daarom schatten we de aantallen ook aanzienlijk hoger dan de 79 territoria die we aan de hand van de ons beschikbare waarnemingen hebben kunnen vaststellen, met daarbij ook nog een flinke marge.

Glanskop: geen broedvogel

Hoewel onder lokale vogelaars altijd al bekend was dat de Glanskop erg zeldzaam in de Kempen was en is, werden ook de afgelopen jaren af en toe Glanskoppen gemeld. Vanuit de huidige kennis van de problematiek van de identificatie moeten we achter al deze gevallen vraagtekens plaatsen. Door het ontbreken van foto's of geluidsopnames kan bij geen enkel geval getoetst worden of ze valide zijn.

Buidelmees: 0-1 territorium in 2020 (volledigheid onbekend)

In geval van adult in broedbiotoop, paar in broedbiotoop, zang en/of balts moet er 1 waarneming zijn

in de periode 1 mei t/m 20 juli en in totaal 2 waarnemingen in gehele periode. Fusieafstand: 500m.

Op 4 mei 2020 werd een Buidelmees gehoord in het Diessens Broek. Omdat er geen vervolgwaaarnemingen waren voldeed dit geval niet aan de criteria voor een territorium.

Boomleeuwerik: geteld 319 territoria in 2019-2020 (vrij volledig), geschat 375-450

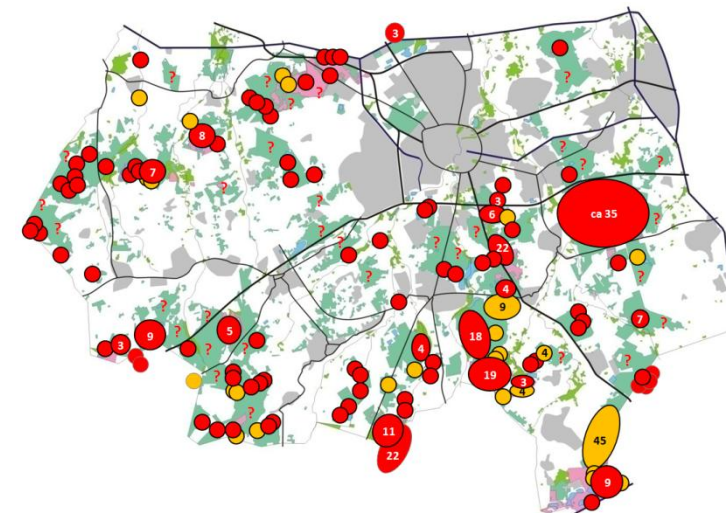
In geval van adult in broedbiotoop, paar in broedbiotoop, zang en/of balts en bij 1-3 geldige bezoeken moet er 1 waarneming zijn in de periode 15 maart t/m 20 juni. Fusieafstand: 300m.

Boomleeuwerik op de Groote Heide, 25 mei 2020 (TH)

De kaart geeft een goed beeld van de verspreiding van de Boomleeuwerik in de Kempen en ten dele een goed beeld van de talrijkheid. Een aantal gebieden is goed geïnventariseerd, zoals delen van Landgoed De Utrecht, delen van de Kroonvensche Heide, het westelijke deel van het

Leenderbos, de Groote Heide, de Leenderheide tussen Eindhoven en Leende, de Strabrechtse Heide, de Zevenhuizensche Heide tussen Leende en Maarheeze, de heide van de Pan bij Sterksel en de Budeler Bergen.

Boomleeuwerik territoria in 2020 (rood) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

Op de kaart is met vraagtekens aangegeven welke bos- en heidegebieden niet of heel beperkt op Boomleeuweriken onderzocht zijn. Daar zitten gebieden bij waar wellicht tientallen territoria te vinden zijn, zoals de Oirschotse Heide en de boswachterij De Kempen ten zuidwesten van Eersel.

We schatten de totale populatie in de Kempen op 375-450 territoria. De meeste zijn te vinden op droge heideterreinen en in naaldbossen met open plekken (stukjes

heide, kaalkappen). Daarnaast komen her en der territoria voor op akkers en kale graslanden die grenzen aan heidevelden en naaldbossen. Forse aantallen zijn aangetroffen op de Leenderheide tussen Geldrop en Leende (ca 30 territoria), de Strabrechtse Heide (ca 50 in 2019, ca 35 in 2020), Leenderbos, Groote Heide en Kranenveld (ca 60) en de Budeler Bergen en Loozerheide (ca 60). Wellicht dat de Oirschotse Heide en Boswachterij De Kempen ook in dit rijtje thuis horen, maar hiervan ontbreken goede gegevens.

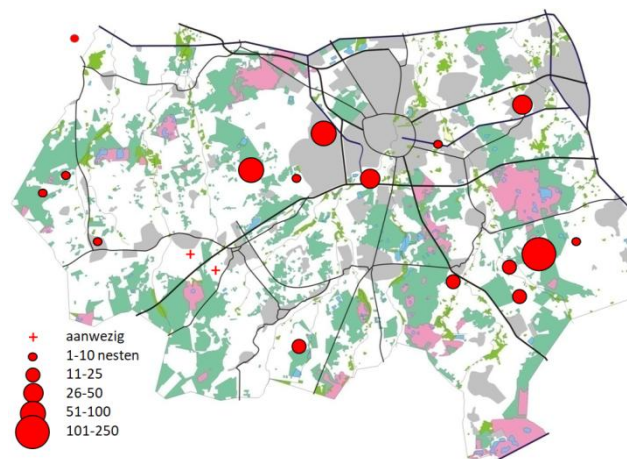
Oeverzwaluw: geteld >550 nesten in 2020 (zeer volledig), geschat 525-575

Oeverzwaluwen bij de wand in het Meerlandpark in Eindhoven, 20 april 2021 (Wim Deeben)

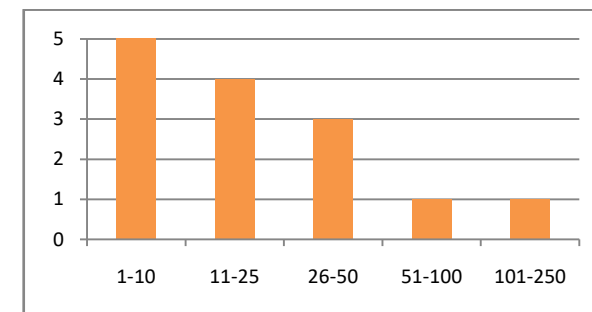
Kolonies van Oeverzwaluwen worden al jarenlang bijgehouden. De kaart geeft daarom een goed beeld van de verspreiding en aantallen, al is het mogelijk dat kolonies

gemist zijn die plotseling ontstonden (bijv. als ergens een berg zand werd gestort). Het aantal paren per kolonie werd door waarnemers niet altijd op een eenduidige manier vastgesteld. Sommigen telden nestingen, andere alleen de nesten die zichtbaar bezet waren. De eerste methode kan leiden tot een overtelling, de tweede tot een ondertelling. We hebben geen detailinformatie om dit verder te duiden.

Oeverzwaluwkolonies in 2020

Kolonies van Oeverzwaluwen werden verspreid door de Kempen aangetroffen. In de helft van de gevallen ging het om kleine kolonies van maximaal 25 nesten. De grootste kolonie van 180 nesten bevond zich in een afgraving bij de Ronde Bleek bij Sterksel. Kolonies van 26-100 nesten waren te vinden in de omgeving van Halfmijl bij Vessem (81), Meerland in Eindhoven (51), High Tech campus in Eindhoven (50) en Brandevoort bij Helmond (48).

Oeverzwaluw aantal kolonies (verticale as) per koloniegrootte (horizontale as) in 2020

In totaal werden 548 nesten in 2020 geteld. Rekening houdend met mogelijke overtellingen, ondertellingen en gemiste kolonies ramen we het werkelijke aantal Oeverzwaluwnesten op 525-575.

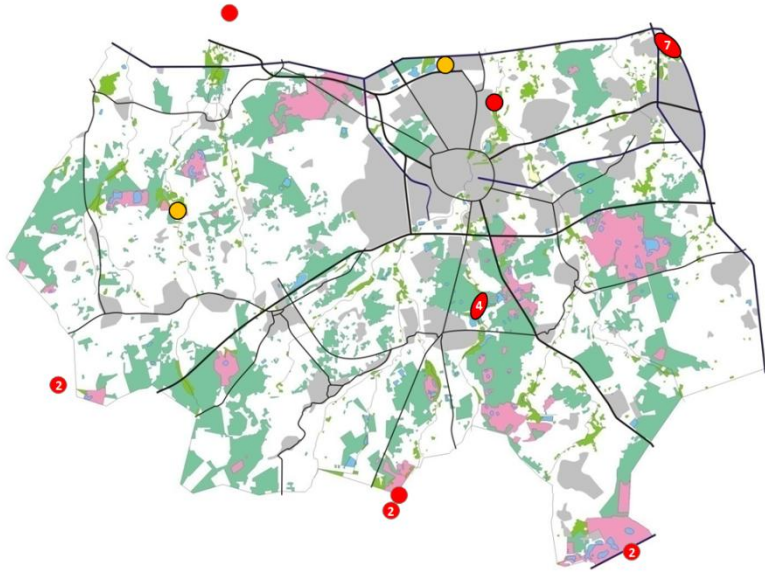
Cetti's Zanger: geteld 14 territoria in 2019-2020 (matig volledig), geschat 20-30

In geval van zang en/of balts moet er 1 waarneming zijn in de periode 15 maart t/m 15 juli en in totaal 2 waarnemingen in gehele periode. Fusieafstand: 300m.

Cetti's Zanger bij de Ringselvennen, 19 april 2021 (TH)

In 2019 werden het hele jaar vogels gezien in De Bundertjes bij Aarle-Rixtel en werden 4 territoria in kaart gebracht. Territoria waren dat jaar ook aanwezig (steeds één per locatie) bij Ekkersrijt tussen Eindhoven en Son, in het Dommeldal bij Nederwetten, in het Beersbroek tussen Westelbeers en Netersel en op de Visvijvers Valkenswaard.

Cetti's Zanger territoria in 2020 (rood) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

Cetti's werden ook in 2020 het hele jaar door in De Bundertjes bij Aarle-Rixtel gezien en er werden nu 7 territoria vastgesteld. In het Dommeldal bij Nederwetten was 1 territorium aanwezig en op de Visvijvers Valkenswaard 4 territoria. In de nazomer en herfst van 2020 werden vogels opgemerkt bij de telpost Strabrechtse Heide, op twee

locaties bij Bergeijk (Kromhurken en Visvijvers), langs de Keersop bij Dommelen en bij het Ringselven, maar van deze locaties ontbraken gegevens die duiden op een territorium ter plaatse.

Net over de grens van de Kempen waren territoria te vinden in Het Goorken en de Rode Del (2 in 2020), het Hageven (3 in 2020) en de Kruispeel (2 in 2020).

Cetti's Zanger hebben een opvallende, explosieve zang maar tussen de 'explosies' in zijn de mannetjes vaak lange tijd stil. Er zijn veel terreinen waar Cetti's Zangers kunnen zitten en door vernattingsprojecten nemen die in aantal toe. Een schatting van het werkelijk aantal territoria is moeilijk te geven, maar we houden voorlopig 20-30 aan wat wellicht aan de voorzichtige kant is.

Fluiter: geteld 43 territoria in 2019-2020 (matig onvolledig), geschat 75-125

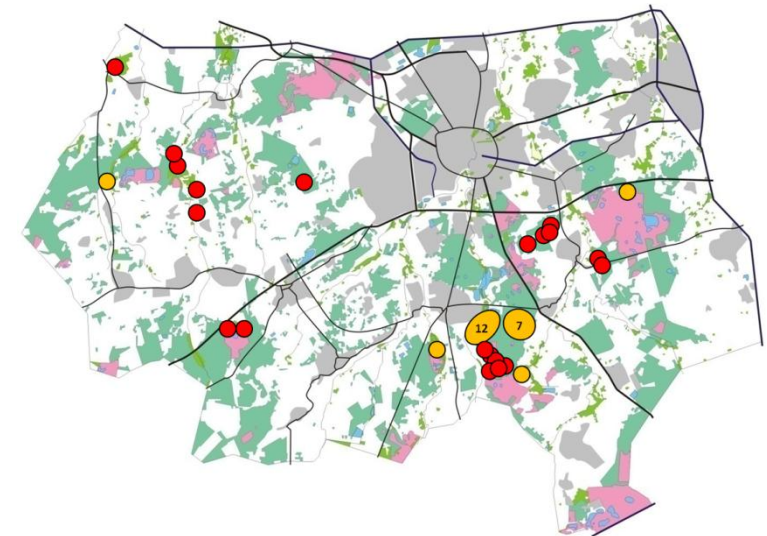
In geval van zang en/of balts en bij 1-6 geldige bezoeken moet er 1 waarneming zijn in de periode 15 mei t/m 30 juni. Fusieafstand: 200m.

De Fluiter is een echte bosbewoner die een voorkeur heeft voor loofbos, hoewel naaldbossen niet gemeden worden. Belangrijk is een beperkte ondergroei, omdat de soort het nest op de grond heeft.

Fluiter op de Neterselse Heide, 14 mei 2015 (PvP)

In de Kempen is het Leenderbos de plek bij uitstek voor de Fluiter. Gecombineerd over 2019 en 2020 zijn er alleen hier al zo'n 25-30 territoria geregistreerd.

Fluiter territoria in 2020 (rood) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

Andere plekken waar meerdere territoria gevonden werden waren de bossen van de Meelakkers het kasteelbos bij Heeze, aan de noordkant van de Cartierheide en in het dal van de Groote Beerze.

We verwachten dat niet alle territoria gevonden zijn in de bosgebieden waar de Fluitier geregistreerd werd en dat er bovendien meer geschikte gebieden zijn waar deze gevestigd kan zijn. Denk hierbij bijvoorbeeld aan Landgoed De Utrecht en Boswachterij de Kempen. Mede daarom schatten we de aantallen in de Kempen aanzienlijk hoger dan uit de geregistreerde waarnemingen blijkt: eerder 75-125 territoria. Hierbij dient overigens opgemerkt te worden dat Fluiteraantallen van jaar op jaar behoorlijk kunnen variëren, dus voor een echt goed beeld zouden we de aantallen over een groter aantal jaren in kaart moeten brengen.

Bergfluitier: geteld 1 territorium in 2020 (volledigheid onbekend)

In geval van zang en/of balts moeten er 2 waarnemingen zijn in de periode 1 mei t/m 30 juni.

Van 3 t/m 18 mei 2020 zat een fanatiek zingende vogel aan de zuidrand van het Leenderbos. Er werd geen tweede vogel gezien en het fanatieke zingen wees erop dat het een ongepaard mannetje betrof.

Bergfluitier in het Leenderbos, 8 mei 2020 (Paul Cools)

De soort is in Nederland een zeldzame gast die in het voorjaar vooral op de hogere zandgronden wordt gezien. De vogel van het Leenderbos was het eerste door de CDNA aanvaarde geval in de Kempen.

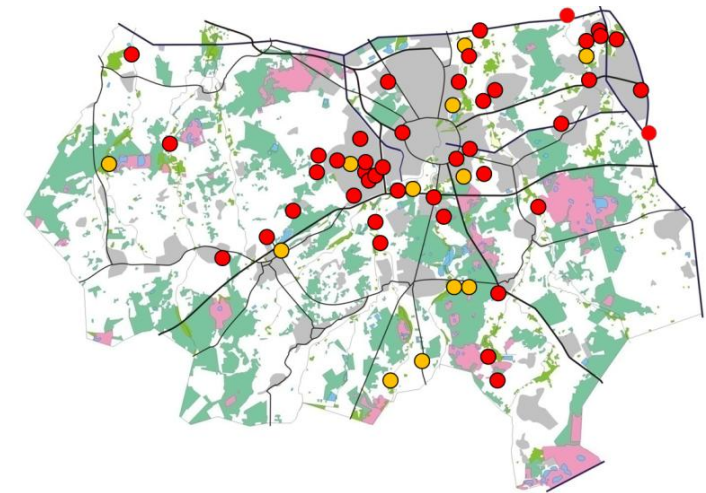
Braamsluiper: geteld 52 territoria in 2019-2020 (matig volledig), geschat 75-125

In geval van zang en/of balts en bij 1-9 geldige bezoeken moet er 1 waarneming zijn in de periode 25 april t/m 1 juli. Fusieafstand: 300m.

Braamsluiper in Estland, 3 mei 2013 (TH)

In de landelijke trends zien we dat de Braamsluiper zich qua territoria en broedgevallen in de afgelopen decennia steeds meer verplaatst naar de kustgebieden en het noordoosten van het land, en daarmee ook langzaam wegtrekt uit de Kempen.

Braamsluiper territoria in 2020 (rood) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

Dat valt te verklaren doordat de soort zich het beste thuis voelt in duingebieden met doornstruwelen en kleinschalig boerenland met veel heggen. De intensieve veeteelt en akkerbouw die in plaats van het kleinschalige boerenlandschap is gekomen heeft de Braamsluiper voor een groot deel weggedreven uit ons werkgebied.

Er zijn geen gebieden in de Kempen waar op korte afstand van elkaar relatief grote aantallen territoria gevonden kunnen worden, maar we zien de Braamsluiper zich wel concentreren op verschillende plaatsen rondom Veldhoven, Eindhoven en bij Helmond/Aarle-Rixtel. Het lijkt er daarmee op dat de soort hier nog het best gedijt in tuinen en buitengebieden met kleinschalige elementen. Het is echter mogelijk dat hier deels sprake is van een waarnemereffect en dat de vogels in de meer bewoonde gebieden simpelweg eerder gevonden worden. Het is bekend dat de vogels na paarvorming hun aanwezigheid soms nog nauwelijks kenbaar maken, dus territoria die weinig bezocht worden door waarnemers kunnen makkelijk onopgemerkt blijven.

In de westelijke Kempen zien we slechts enkele geregistreerde territoria bij bijvoorbeeld Wellenseind en het Diessens Broek en lijkt de soort aanzienlijk minder aanwezig dan verder oostelijk, ondanks dat er ogenschijnlijk nog meerdere geschikte gebieden zijn.

We verwachten dat er behoorlijk wat Braamsluipers gemist zijn en schatten de aantallen daarom hoger dan de gevonden 52 territoria. Het is mogelijk dat dit eerder rond de 100 ligt.

Sprinkhaanzanger: geteld 53 territoria in 2019-2020 (matig volledig), geschat 60-80

In geval van zang en/of balts en bij 1-9 geldige bezoeken moet er 1 waarneming zijn in de periode 25 april t/m 10 juli. Fusieafstand: 200m.

Sprinkhaanzanger zingend op de Patersgronden, 3 mei 2020 (Hennie Lammers)

De Sprinkhaanzanger is een soort waarmee het landelijk gezien erg goed gaat en waarvan de aantallen in de laatste decennia flink zijn toegenomen. Hoewel ze, zoals de meeste riet- en moerasvogels, vooral goed vertegenwoordigd zijn in het noorden en westen van ons land, komt de soort ook in de Kempen op meerdere plekken voor.

Met name in heidegebieden waarin drassige stukken of vennen met rietbegroeiing te vinden zijn, zien we aardige aantallen territoria. Goede voorbeelden hiervan zijn de Strabrechtse Heide (8 in 2019-2020), Loozerheide (4), de Malpie (incl. Malpiebeemden 6 territoria) en de

Neterselse Heide (3-5). Daarnaast werden vanaf de Patersgronden in het westen tot en met het Soerendonks Goor in het oosten in totaal maar liefst 14 territoria geregistreerd.

Sprinkhaanzanger territoria in 2020

Het is bekend dat aantallen Sprinkhaanzangers in een gebied per jaar flink kunnen fluctueren. Het is daarom lastig in te schatten hoe de aantallen in de Kempen over meerdere jaren liggen, en of bijvoorbeeld de droge zomers van 2019 en 2020 van invloed is geweest op het aantal Sprinkhaanzangers in ons werkgebied. Over de afgelopen twee jaar schatten we het werkelijk aantal territoria tussen de 60 en 80.

Snor: geteld 1 territorium in 2020 (vrij volledig), geschat 0-2

In geval van zang en/of balts en bij 1-6 geldige bezoeken moet er 1 waarneming zijn in de periode 25 april t/m 10 juli.

Snor in Portugal, 6 mei 2019 (PvP)

Er werd 1 territorium vastgesteld, nl. bij Kasteel Croy ten ZW van Aarle-Rixtel. Hier werd op 20 en 22 juni 2020 een zingende vogel gehoord. Hiermee werd voldaan aan de Sovon criteria maar wellicht betrof het desondanks een zwervende of doortrekkende vogel.

Hoewel de Snor in de Kempen als broedvogel zeldzaam is kan niet helemaal worden uitgesloten dat een enkel territorium werd gemist, bijv. op de oostelijke visvijvers Valkenswaard (niet onderzocht in 2019-20) en delen van de Ringselvennen en de Hoort. We houden daarom een schatting van 0-2 territoria aan.

Orpheusspotvogel: 0-1 territorium in 2020 (volledigheid onbekend)

In geval van zang en/of balts moeten er 2 waarneming zijn in de periode 15 mei t/m 15 juli. Fusieafstand: 200m.

Op 2 juni 2020 werd een zingende vogel gehoord op de Patersgronden door Peter Eekelder tijdens een telronde voor het vogelmeetnet van de provincie Noord-Brabant. Er werd hiermee echter niet voldaan aan de eis van twee waarnemingen.

Orpheusspotvogel bij Batadorp, 3 juni 2017 (PvP)

Orpheusspotvogels zijn zeldzaam in Nederland al worden er tegenwoordig meer gezien dan vroeger. Hoewel de soort iets toe lijkt nemen is er vooral sprake van een betere determinatiekennis. In de Kempen zijn t/m 2020, inclusief de vogel van de Patersgronden, zeven gevallen bekend. De soort werd al eens eerder op de Patersgronden vastgesteld, nl. van 1 t/m 3 juli 2006.

Grote Karekiet: geteld 3-4 territoria in 2020 (zeer volledig), geschat 3-5

In geval van zang en/of balts moeten er 2 waarnemingen zijn in de periode 15 mei t/m 15 juli. Fusieafstand: 300m.

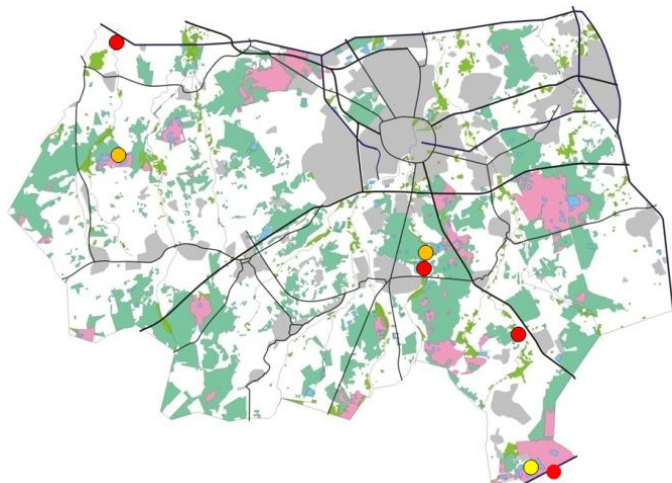

Grote Karekiet bij de waterzuivering Soerendonk, 7 juni 2020 (Frank Neijts)

In 2019 werden territoria geregistreerd aan de rand van het Goorven (1) en op de Visvijvers Valkenswaard (1). In 2020 werden territoria vastgesteld in het Diessens Broek (1, in op het oog ongeschikt habitat), de Visvijvers Valkenswaard (1) en Rioolwaterzuivering Soerendonk (1). Op de Ringselvennen zong een vogel op 5 mei en 12 juni maar daarmee werd niet voldaan aan de Sovon criteria. Het paar op de Visvijvers broedde in 2020 succesvol en bracht tenminste 2 jongen groot.

Met de Grote karekiet gaat het in Nederland niet goed. Het aantal territoria nam in de

periode 1950-2015 met 97% af en ook daarna ging de afname door.

Grote Karekiet territoria in 2020 (rood; geel = onzeker = 1 waarneming van zang en/of balts tussen de datumgrenzen) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

In de Kempen is de soort altijd zeldzaam geweest, met wellicht rond 1970 zo'n 15 territoria maar vanaf halverwege de jaren 1970 werden nooit meer dan 5 territoria in één jaar geregistreerd.

Rietzanger: geteld 23 territoria in 2019-2020 (vrij volledig), geschat 25-40

In geval van zang en/of balts en bij 1-6 geldige bezoeken moet er 1 waarneming zijn in de periode 20 april t/m 10 juli. Fusieafstand: 200m.

De Rietzanger is een uiterst schaars voorkomende vogel op de wat hoger gelegen gebieden van Nederland.

Rietzanger in Tiengemeten, 20 juli 2020 (Edwin van der Werf)

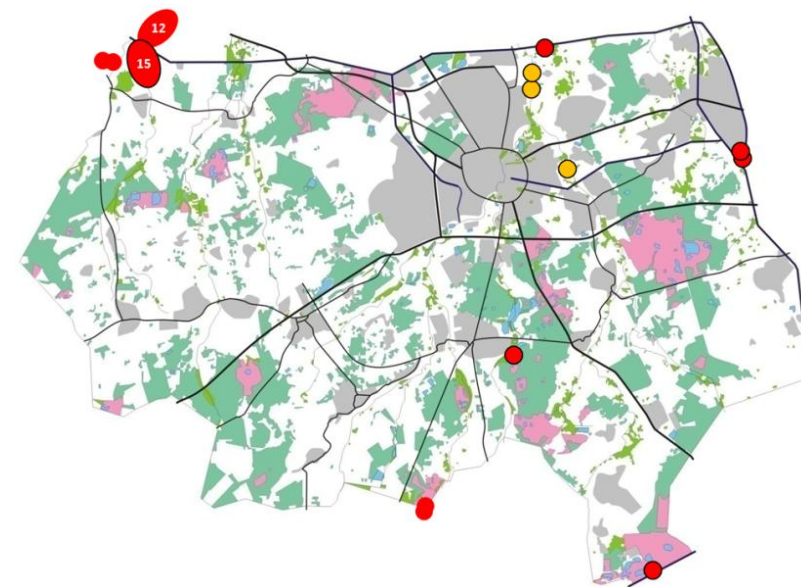
In het lager gelegen westen en noorden van het land is de vogel een algemene bewoner van moerasgebieden of rietvelden in het agrarisch gebied, maar in de rietvelden in de Kempen treffen we nagenoeg alleen zijn neefje, de Kleine Karekiet, aan.

Desondanks zijn we in ons werkgebied niet geheel verstoken van Rietzangers, hoewel het slechts om kleine aantallen gaat. In 2019 waren er 2 territoria aan de Dommel ten oosten van Eindhoven en in 2020 zagen we naast 2 territoria aan de Zuid-Willemsvaart bij Stipdonk ook een territorium bij de Breugelsche Beemden en één bij de Viskweekvijvers bij Valkenswaard. Verder waren er net over de grens, in het Hageven, twee territoria.

Er is echter ook sprake van een 'bolwerk' van Rietzangers in de Kempen en wel in het Diessens Broek, met maar liefst 15 territoria.

Daarnaast zijn er in het aangrenzende Moergestels Broek, ten noorden van het kanaal en daarmee net buiten onze gebiedsgrenzen, nog eens zo'n 12 territoria te vinden. Het weidegebied met verschillende rietvelden biedt blijkbaar een geschikt biotoop voor de soort.

Hoewel het aantal gebieden waar de Rietzanger zich in de Kempen thuis zou kunnen voelen beperkt is, verwachten we dat er toch wel een aantal gevallen gemist zijn. Doordat rietvelden vaak moeilijk te bereiken zijn, kan de soort in sommige gebieden compleet over het hoofd gezien worden. We schatten het aantal daarom tussen de 25 en 40 territoria.

Rietzanger territoria in 2020 (rood) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

Nachtegaal: geteld 18 territoria in 2019-2020 (matig volledig), geschat 25-50

In geval van zang en/of balts en bij 1-3 geldige bezoeken moet er 1 waarneming zijn in de periode 5 mei t/m 20 juni. Fusieafstand: 200m.

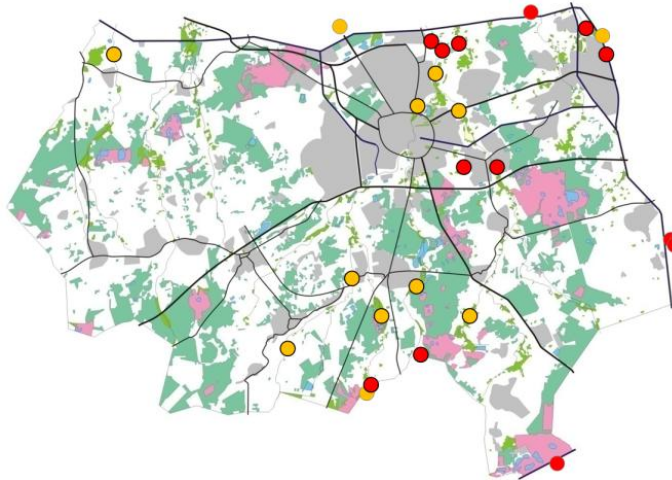
Nachtegaal in Portugal, 6 mei 2019 (PvP)

Het kaartbeeld van 2019-2020 is grotendeels gebaseerd op losse meldingen. Her en der zijn wel gebiedsinventarisaties uitgevoerd maar een groot deel van de vochtige loofbossen (het vroegere voorkeurs habitat in de Kempen) is niet of niet goed onderzocht. Desondanks is duidelijk dat de Nachtegaal een heel bijzondere broedvogel in de Kempen geworden is.

In bijna de gehele westelijke Kempen ontbreken waarnemingen. In de oostelijke helft komen de meeste meldingen van loofbossen uit de beekdalen van de Dommel (tussen de Belgische grens en Valkenswaard tussen Eindhoven en Son), Tongelreep (tussen de Belgische grens en Valkenswaard)

en Kleine Dommel (tussen de A67 en Eindhoven).

Hoewel er maar 18 territoria werden vastgesteld schatten we het aantal op 25-50 omdat veel gebieden niet of onvoldoende zijn onderzocht.

Nachtegaal territoria in 2020 (rood) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

In hoog Nederland is de Nachtegaal de afgelopen tientallen jaren sterk afgenomen en de Kempen is hierop geen uitzondering. Die afname wordt geweten aan verruiging van bosvegetaties door verdroging en hoge stikstofdepositie. In de jaren 1970 kwamen in de Kempen naar schatting nog 400-600 territoria voor en in 1983-87 naar schatting 300-400.

Kleine Vliegenvanger: geteld 0-1 territorium in 2020 (volledigheid onbekend)

In geval van paar in broedbiotoop, zang en/of balts moeten er 2 waarnemingen zijn in de periode 1 mei t/m 30 juni.

Een zingend mannetje werd op 17 mei 2020 gehoord in de tuin van Kasteel Heeze door Pierre van der Wielen. De vogel werd niet gezien en daarom was niet bekend of het een onvolwassen of adult mannetje betrof. Omdat niet voldaan werd aan het criterium van twee waarnemingen telt de waarneming niet als een territorium.

Pierre schrijft op 14 augustus in een mail aan ons het volgende over deze waarneming: "We parkeerden op de Boschlaan tegenover de weg naar het kasteel en liepen die weg een stukje in. Vanuit de tuin links van de weg hoorden we een zingende kleine vlieg. We hebben de afgelopen jaren het geluk gehad wat mooie zingende mannetjes op de Veluwe en bij ons in het duin te horen en te zien dus herkenning was niet zo'n punt. Mijns inziens is de zang n.l. nogal onmiskenbaar met dat wat drukke herhaalde begin en wat fitisachtig einde. Vogel zong vanuit de grote bomen in de tuin. Verspreid over de tuin staan meerdere mooie oude eiken met ook wat ondergroei. Geheel is echter vrij open. We hebben vanaf de weg naar het kasteel een tijdje staan kijken maar de vogel niet gezien. Dus geen idee of het een onv of adulte man was."

Tapuit: geteld 1 territorium in 2019-2020 (vrij volledig), schatting 1-3

In geval van zang en/of balts moeten er 2 waarnemingen zijn in de periode 15 april t/m 31 juli. In overige gevallen (adult in broedbiotoop, paar in broedbiotoop) moeten er 2 waarnemingen zijn in de periode 10 juni t/m 31 juli. Fusieafstand: 200m.

Tapuitenman op het Kranenveld, 15 april 2021 (Wim Deeben)

Op de Strabrechtse Heide werd zowel in 2019 als 2020 een territorium vastgesteld al kan niet uitgesloten worden dat het in beide jaren om zingende doortrekkers ging (waarnemingen na half mei ontbraken). Dit waren de eerste territoria in de Kempen na 2015. Op de droge heide en stuifzanden van onder meer Groote Heide, Plateaux, Budeler Bergen en Loozerheide zijn al vele jaren geen territoria meer vastgesteld. Toch is het mogelijk dat een enkel territorium aan de aandacht is ontsnapt. Daarom houden we een schatting van 1-3 territoria aan.

Tot in de jaren 1990 kwamen enkele tientallen territoria in de Kempen voor. Daarna ging het snel bergaf en vanaf 2000 waren er bijna geen territoria meer over. Dit beeld komt overeen met wat er in heel hoog Nederland is gebeurd. Factoren die daarbij een rol speelden waren de verruiging van de vegetatie (door verzuring en vermeting) en de sterke afname van Konijnen die met hun holen zorgden voor broedgelegenheden en met hun vraat voor kale terreintjes waarop Tapuiten graag foerageren.

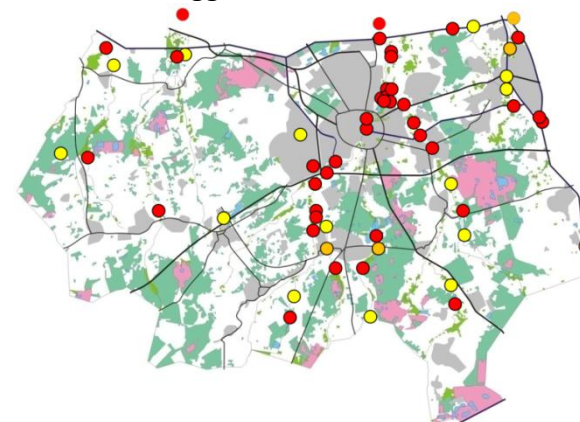
Grote Gele Kwikstaart: geteld 41-55 territoria in 2019-2020 (vrij volledig), geschat 50-60

In geval van adult in broedbiotoop, paar in broedbiotoop, zang en/of balts moet er 1 waarneming zijn in de periode 10 april t/m 20 juni en in totaal 2 waarnemingen in gehele periode. Fusieafstand: 500m.

De overwegend losse waarnemingen geven een goed beeld van de verspreiding. Het totaal van 41 zekere territoria ligt een stukje hoger dan een inventarisatie uit 2018 die 33 territoria opleverde. We denken dat een deel van de mogelijke territoria op broedvogels betrekking gehad zal hebben en dat her en der territoria aan de aandacht zijn ontsnapt. We schatten de totale populatie daarom op 50-60 territoria.

Het zwaartepunt van de verspreiding lag langs de natuurlijke beken (vooral Dommel

en Kleine Dommel), maar ook langs de kanalen waren territoria te vinden. De vogels broedden onder meer op en bij waterzuiveringen (Biest-Houtakker, Hapert, Eindhoven (4 territoria in 2020), Aarle-Rixtel, Soerendonk), watermolens (Venbergse, Hooibonkse en Collse watermolens, Volmolen), sluizen in kanalen, stuwen in beken, en bruggen over kanalen en beken.

Grote Gele Kwikstaart territoria in 2020 (rood; geel = onzeker = 1 waarneming in 2020 binnen de datumgrenzen) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

De beekdalen in de westelijke Kempen zijn aanzienlijk minder goed bedeed met Grote Gele Kwikstaarten. In het oostelijke deel van de Kempen zijn de beken over het algemeen breder en veel natuurlijker terwijl een fors deel de beken in de westelijke Kempen nog niet in natuurlijker staat is hersteld. Wellicht neemt de soort hier toe als er meer stukken beek in oude glorie worden hersteld waardoor de foerageermogelijkheden toenemen en de voedselsituatie gunstiger wordt.

*Grote Gele Kwikportretten van Klotputten, Severijnpark en
watermolen Dommelen (Frans Hijnen, Wim Deebe, PvP)*

De Grote Gele Kwik is in onze contreien als broedvogel spectaculair toegenomen. Pas vanaf eind jaren 1990 kwamen jaarlijks territoria voor; eerst een enkeling maar al snel tientallen territoria. Waardoor de toename is veroorzaakt is niet bekend al spelen een breder geworden habitatkeuze van de vogels en verbetering van de waterkwaliteit vermoedelijk een rol.

Appelvink: geteld 122-153 territoria in 2019-2020 (onvolledig), geschat 250-400

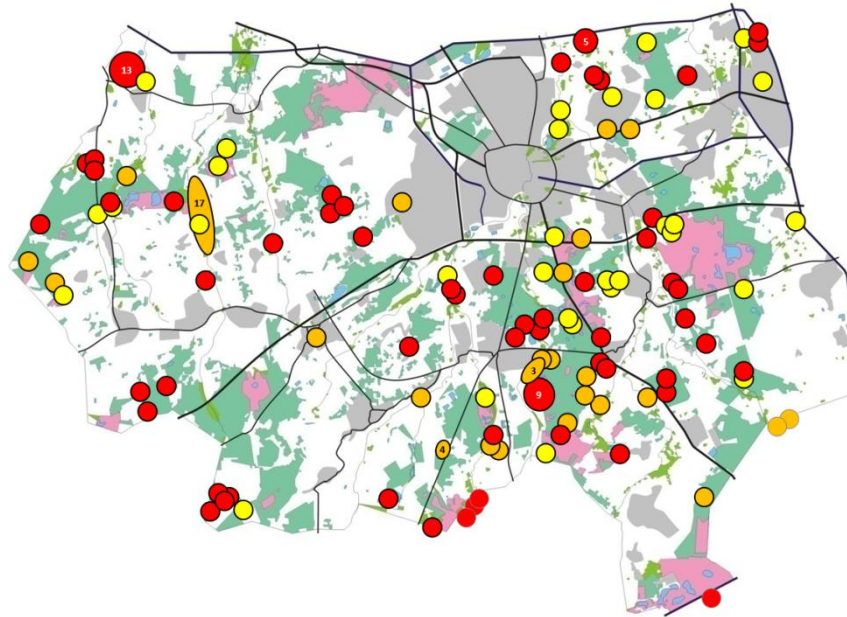
In geval van paar in broedbiotoop, zang en/of balts en bij 1-12 geldige bezoeken moet er 1 waarneming in de periode 15 maart t/m 20 juni. Fusieafstand: 300m.

Man Appelvink in de Hertgang, 14 maart 2020 (PvP)

Voor de Appelvink geldt, net als bij bijvoorbeeld de Vuurgoudhaan, dat een goed beeld van de daadwerkelijke aantallen enkel naar voren komt bij intensief bezoek/onderzoek in een gebied. De vogel

zingt weinig en heeft bovendien een weinig opvallende zang waar je behoorlijk alert op moet zijn om deze op te merken. Daarnaast verblijven ze vaak hoog in de bomen en zijn ze na het vroege voorjaar nauwelijks nog te zien tussen de bladeren.

Appelvink territoria in 2020 (rood; geel = onzeker = 1 of meer waarneming van een adult binnen in de periode 15 april t/m 20 juni) met aanvullingen uit 2019 (oranje).

We zien dit ook terug in de data die we ter beschikking hebben: hoge aantallen territoria werden vooral geregistreerd in de gebieden waar broedvogelmonitoring heeft plaatsgevonden. In ons werkgebied geldt dat bijvoorbeeld voor het dal van de Groote Beerze (17), Annanina's Rust (13) en de

westkant van het Leenderbos (9). Maar ook net buiten de grens van de Kempen zien we clusters van territoria in gebieden waar BMP-tellingen zijn gedaan, zoals in de bossen rondom de Roversche Heide en in het Weeterbosch.

Dit doet vermoeden dat stippenkaart niet geheel representatief is voor de verspreiding van de Appelvink in de Kempen. Doordat (delen van) bossen te weinig intensief bezocht zijn, missen we waarnemingen in gebieden waarvan te beredeneren valt dat de Appelvink ook hier voorkomt. De 122-153 territoria extrapoleren we daarom naar een schatting van 250-400 daadwerkelijke territoria.

Bij de kaart van de Appelvink dient trouwens opgemerkt te worden dat de gele stippen betrekking hebben op waarnemingen van een adult zonder zang of balts tussen 15 april en 20 juni. Omdat zingende vogels lastig te registreren zijn, hebben we deze waarnemingen toch als mogelijke territoria (31) opgenomen. Door de datumgrens hierbij te verplaatsen van 15 maart naar 15 april, sluiten we daarbij mogelijke doortrekkers zoveel mogelijk uit.

Kruisbek: geteld 33-44 territoria in 2019-2020 (onvolledig), geschat 100-200

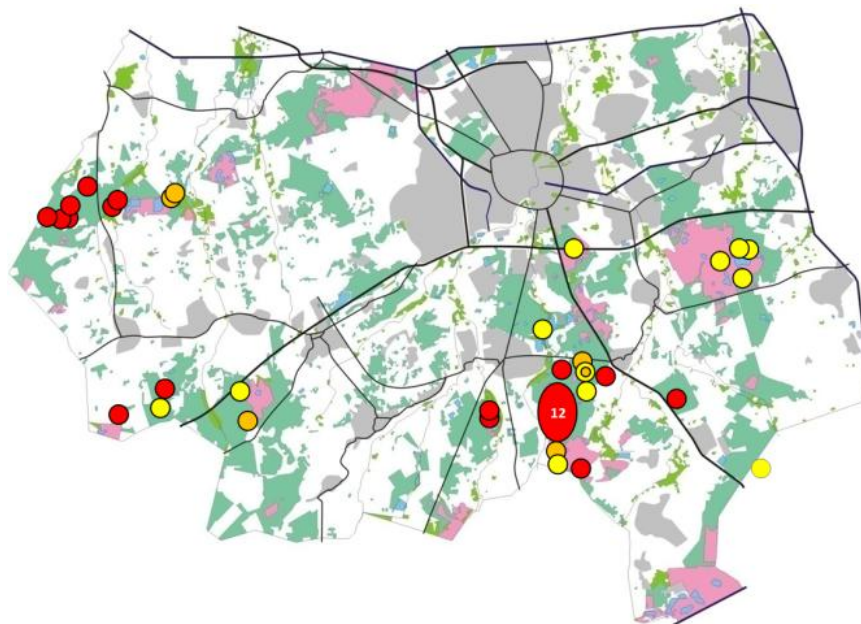
In geval van paar in broedbiotoop, zang en/of balts moeten er 2 waarnemingen zijn in de periode 1 januari t/m 15 mei. Fusieafstand: 500m.

Vrouw Kruisbek op de Patersgronden, 7 maart 2021 (Esther van Daal)

Kruisbekken zijn als broedvogel uitermate lastig vast te stellen tenzij er speciaal veldwerk vroeg in het jaar aan gewijd wordt. Ze beginnen vaak in februari al met broeden (gewoonlijk tot in april), zingen zachtjes (ook in vlucht) en komen regelmatig geclusterd voor. Bovendien behoren naaldbossen gewoonlijk niet tot het favoriete habitat van vogelaars en slechts weinig naaldbossen zijn in 2019-2020 systematisch op broedvogels onderzocht.

Alles bij elkaar zal de kaart daarom verre van volledig zijn zowel wat betreft aantallen als verspreiding.

Kruisbek territoria in 2020 (rood; geel = onzeker = 1 waarneming van paar etc. tussen datumgrenzen, of 2 of meer waarnemingen van 1 adult tussen datumgrenzen), met aanvullingen uit 2019 (oranje)

Behoorlijke aantallen territoria zijn aangetroffen in oudere bossen van Landgoed De Utrecht en in de westelijke en noordelijke deel van het Leenderbos, maar daarbuiten zijn er maar heel weinig gevonden.

Het is ondoenlijk om op basis van de beschikbare gegevens een goede raming te geven van het aantal territoria, maar als we rekening houden met een serieuze ondertelling dan komen we met een dikke natte vinger uit op 100-200 territoria in 2020 uit (minder in 2019). In echte piekjaren

kunnen meer territoria voorkomen maar daarover hebben we geen goede gegevens.

Van een uiterst zeldzame broedvogel tot in de jaren 1970 is de soort in de Kempen een normale broedvogel geworden. Dit is in lijn met het landelijke beeld. De aantallen kunnen jaarlijks echter enorm variëren, afhankelijk van de zaadcracht van de naaldbomen.

Kleine Barmsijs: geteld 0-1 territorium in 2020 (volledigheid onbekend)

In geval van paar in broedbiotoop, zang en/of balts moeten er 2 waarnemingen zijn in de periode 10 mei t/m 31 juli. Fusieafstand: 500m.

Kleine Barmsijs bij de Ringselvennen, 4 november 2020 (Hennie Lammers)

Op 14 en 21 mei 2020 werd een zingende vogel aangetroffen op de Strabrechtse Heide pal naast de Somerenseweg. Hiermee werd wel voldaan aan twee waarnemingen tussen de datumgrenzen, maar niet aan de eis dat hiertussen tenminste 10 dagen moet zitten.

De Kleine Barmsijs is in Nederland grotendeels beperkt tot de Waddeneilanden en ZW Drenthe. Daarbuiten komen slechts heel sporadisch Kleine Barmsijsterritoria voor. Na een aanvankelijke toename tot in de jaren '80 nam de landelijke populatie daarna sterk af.

Europese Kanarie: geteld 0-1 territorium in 2020 (volledigheid onbekend)

In geval van paar in broedbiotoop, zang en/of balts moeten er 2 waarnemingen zijn in de periode 15 april t/m 31 juli.

Europese Kanarie in Portugal, 10 mei 2019 (PvP)

Op Landgoed Wellenseind werd op 16 juni 2020 een zingende vogel waargenomen. Hiermee werd niet voldaan aan de eis van twee waarnemingen.

De Europese Kanarie is in de Kempen altijd al zeldzaam geweest. In Nederland kwam de soort in het verleden voor in Limburg (met name Zuid) en het oosten van het land, maar de soort staat op het punt om als broedvogel uit ons land te verdwijnen. Het is daarom niet te verwachten dat de soort zich als broedvogel in de Kempen permanent zal vestigen.

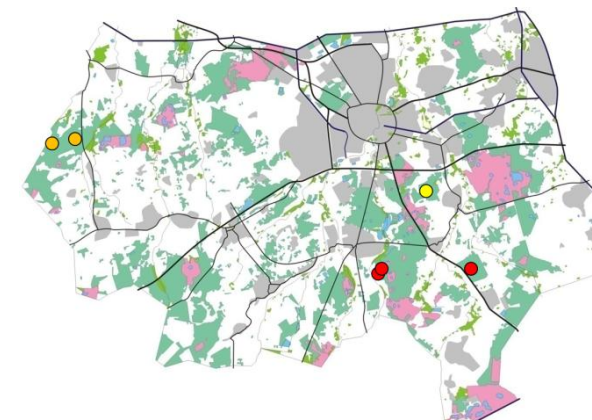
Sijs: 5-6 territoria in 2019-20 (volledigheid onbekend)

In geval van paar in broedbiotoop, zang en/of balts moet er bij 1-9 geldige bezoeken 1 waarneming zijn in de periode 20 april t/m 15 juni. Fusieafstand: 300m.

Sijs bij de Klotputten, 9 februari 2021 (Wim Deeben)

In 2019 werden 2 territoria vastgesteld op Landgoed De Utrecht, namelijk in het Slingerbosch en de Appelenberg. Ook was er een mogelijk territorium (niet op de kaart) op Wellenseind. In 2020 werden in het westelijke deel van het Leenderbos 2 territoria genoteerd en eentje op de Zevenhuizensche Heide bij Maarheeze. In de Meelakkers werd op 20 april een vogel gezien maar deze zong niet, vandaar de gele stip.

Sijs territoria in 2020 (rood; geel = onzeker = 1 waarneming van adult tussen de datumgrenzen) met aanvullingen uit 2019 (oranje)

Het is niet te zeggen hoeveel Sijzenterritoria er in de Kempen in deze twee jaren waren. Er waren vrijwel geen broedvogelinventarisaties in naaldbossen, vogelaars kwamen (en komen) sowieso weinig in naaldbossen en territoriale Sijsen kunnen makkelijk worden gemist of onterecht als doortrekker worden genoteerd. Het is niet ondenkbaar

dat er in goede Sijzenjaren tientallen territoria in de Kempen zijn.

Net als de Kruisbek is de Sijs een naaldbos-bewoner met een voorkeur voor sparren. In Nederland ligt het zwaartepunt van de verspreiding op de Utrechtse Heuvelrug, de Veluwe en delen van Drenthe. De aantallen fluctueren fors en lijken af te nemen, vooral door het uitblijven van grote invasies en de omvangrijke kap van douglassparren ten behoeve van de omvorming naar bos zonder exoten.

Dankwoord

Wederom dank aan Henk Sierdsema voor het aanleveren van de datasets die de basis vormen van onze artikeltjes. Gerard van Gool voorzag ons van datasets van de Provincie Noord-Brabant en gaf info over de Orpheusspotvogel op de Patersgronden. We bedanken Leo Ballering, Robert Kastelijn en Roel van den Heuvel die in een eerder stadium aanvullingen gaven. Pierre v.d. Wielen verstrekke info over zijn waarneming van een Kleine Vliegenvanger. Tot slot dank aan de fotografen voor hun mooie foto's. ■

Braamsluiper in de Blauwe Kamer bij Rhenen, 6 mei 2013 (PvP)